

Stasė Vanagaitė

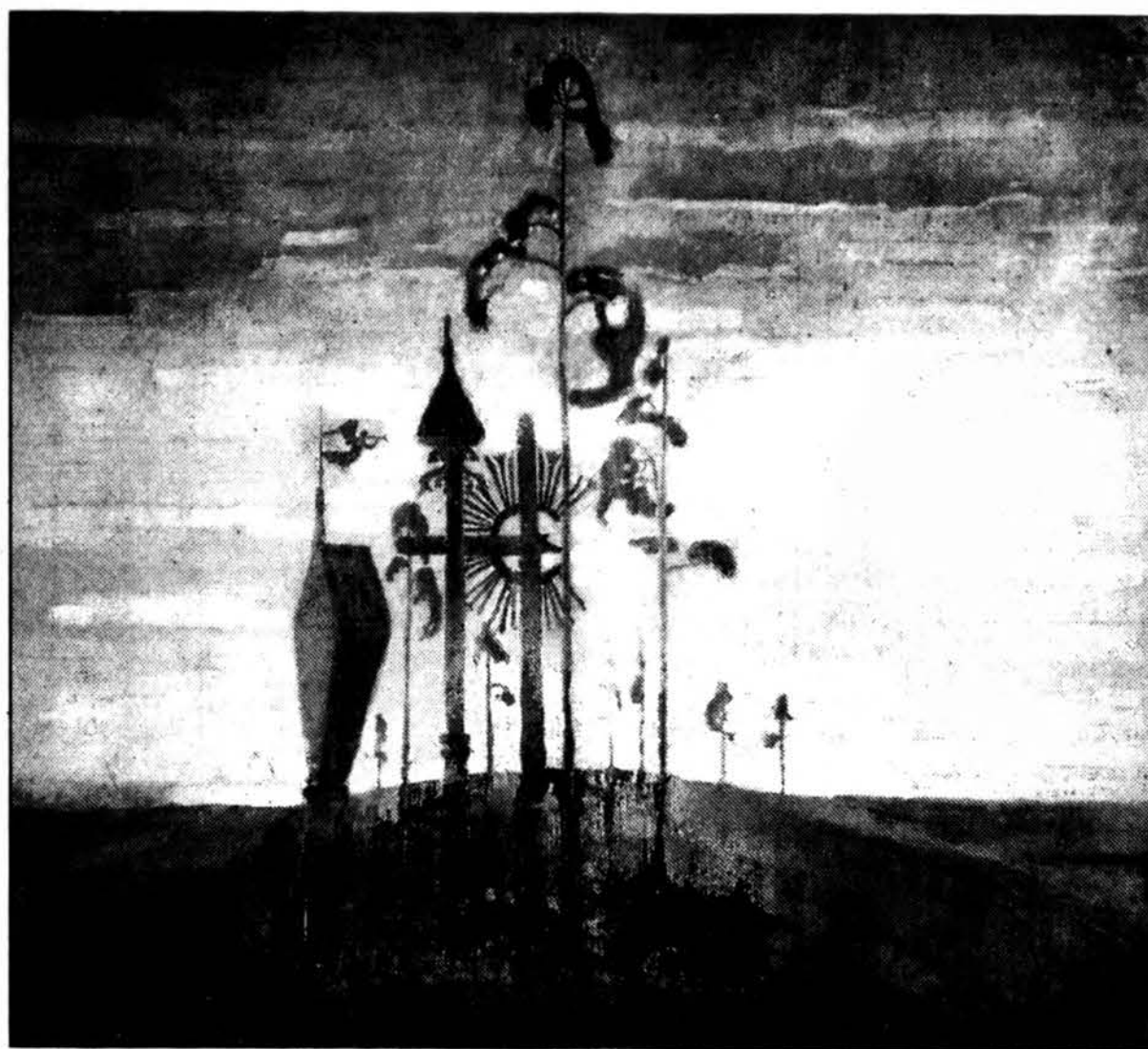
LIETUVOS ŠVENTŲJŲ PAVILJONAS

Susirinkote,
mano broliai ir mano sesės,
iš žemės nuo Nemuno krantų,
iš Sibiro sniegnų,
iš Stutthofo,
Altajaus,
iš Pirtūpio,
Červenės,
iš Pravienskių
ir Rainių...

Ir Viešpaties papėdėje dabar susėdę,
tėvynės kankiniai,
šiandien jūs šnekučiuojatės
ramiai.

Ir mirusiems po švento Patepimo,
kuriems mirtis atėjo
kaip rytmečio aušrinė —
jūs nepavydite visai,

nes jus apšlakstė kraujas kankinių...
Ir žeri jūsų aureolės —
geltonos — žalios — ir raudonos —
dangaus šventųjų paviljone.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. „Kapinių motyvas“. 1909.

Jono Bretkūno 1589 metų liturginės knygos

Karolis Rimtautas Kašponis

Kiekvieną kartą su pagarba imu į rankas savo maldaknygę *Prie altoriaus*, kurią kunigas K. Kuzminskas man įteikė pirmosios Šv. Komunijos dieną, 1941-ųjų liepos 27-ąją. Surdegio bažnyčioje (netoli Anykščių). Surdegio bažnytkaimyje mokytojavau mano tėvai. Tėvas, ankstiau buvęs Kauno kunigų seminarijos Šv. Trejybės bažnyčios vargonininku, vargonavęs ir seminarijos rektoriaus Maironio pamaldų metu, Surdegyje kurį laiką dar ir vargonininkavo, parengdavo didžiulį mokyklos chorą iškilmingoms pamaldoms. Todėl vaikystės metais šiame bažnytkaimyje išliko atmintyje visam gyvenimui, o asmeninės bei šeimos relikvijos tapo ypač prasmingomis ir vertingomis, juo labiau, kad jas tam tikrais laikotarpiais išsaugojo tėvas.

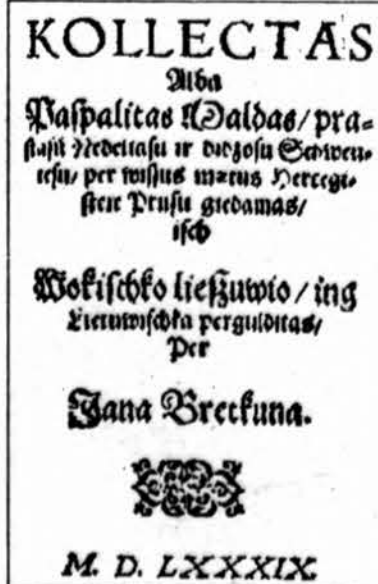
Tačiau negaliu nepaminėti mano senelio maldaknygės, didingos, 730 puslapių, kurioje patalpintos ir maldos, ir skaitymai, ir giesmės. Čia yra aktų, apdūjomų, garbinimų, litanių, mokslų, pamokymų, pasveikinimų, poterių, prakalbų, prašymų, psalmių, rožinių. Jų visų susidaro arti pusantro šimto. Tai lyg didžiulė žmogaus gyvenimo dorovės enciklopedija. Motinos pasakojimu, senelis Antabodžio (ankščiau vadintu Berūgščiais) kaime (netoli Griškabūdžio), kuriame dar ir šiais laikais randa akmeninių kirvukų, melsdavęsis iš šios maldaknygės, giedodavęs religines kaimo apeigas. Tai buvo maždaug prieš šimtą metų. Todėl ji man ypač atmintina, ir maldaknygę saugau Lietuvos literatūros ir meno archyve, savo fonde. Ji svarbi dar ir todėl, kad yra žanavykų — pietinių vakarų aukštaičių, kurių šnektai ar-

timiausia bendrinei lietuvių kalbai, — to meto maldų knyga. O žanavykų šnektai išsiskiria tarties ryškumu, sakyčiau, dainingumu, ypač turint minčių žodžio galo nekirčiuotus ilgusius balsius, kurie daugelyje pasaulio kalbų laikui bėgant turbūt taip ir pradingo.

Būtų pagrįsta manyti, kad Lietuva atėjusios, išverstos iš kitų kalbų maldos, kurių literatūrinis turinys pasižymi minties ir jausmo turtingumu, kurios yra lyg ir senovės žmonių išminties enciklopedija, kalbinių požuriu evoliucionavo, tautinių požuriu tobulėjo, mažėjant žodžiams, pasiskolintiems iš kitų kalbų, pati maldų kalba pasidarė šiuolaikinė. Nors ir prieš šimtmetį, Antabodžio kaimo žmonės meldėsi žodžiais, kurie šiandien šiek tiek neįprastai skambėtų, bet tai nesutrukdytų žanavykų šnektai tapti artimiausia bendrinei lietuvių kalbai. Žanavykų šnektai galėjau pajusti betarpiškai iš savo motinos, iš mano pirmosios disertacijos vadovo profesoriaus Juozo Gaudrimo, kuris yra lankęs tą patį pradžios mokyklą su motina. Jis puikiai žinojo literatūrinę lietuvių kalbos subtilybes, tartį ir yra buvęs net Lietuvos radijo diktatoriumi. Aišku, kad jam tai nulėmė gimtoji žanavykų šnektai. Manytina, kad Amerikos lietuvių šnektai, pagrįsta bendrine lietuvių kalba, juntamas žanavykų šnektos atspindys. Bent tą jau girdžiu Amerikos radijo diktoriaus, skaitančių lietuvių kalba, tartį. Laimingo atsitiktinumo dėka išlikusi, motinos išsaugota, senelio maldaknygė man primena mūsų kalbos žingsnius.

Ir štai, rugsėjo 25-ąją Lietuvos dailės muziejuje, jo padalinio — Taikomosios dailės mu-

ziejaus, esančio Gedimino pilies prieigose, — konferencijų salėje įvyko perspausdintos pirmosios lietuviškos maldaknygės *Kolletas* sutiktuves (collecta — lotyniškai reiškia „bendra maldą“ ir lietuviškai „kolekta“). Ji perspausdinta leidinyje *Jonas Bretkūnas, Giesmės Duchaus ir kitos 1589 metų liturginės knygos* (Vilnius: Baltos lankos, 2001, 301 p.). Leidinį, kuriame yra tekstai ir jų šaltiniai, parengė Parnos universiteto (Italija) ordinarinis profesorius, habilituotas daktaras Guido Michelini. Leidinyje perspausdintos Bretkūno, vieno lietuvių rašytojų pradininkų, trys knygos: *Giesmės Duchaus*, *Kancionalas*, *Kolletas* ir taisyklės, parengtos jo išleista M. Mažvydo *Paraphrasis*.

Kolletas

Kolletas — tai pati seniausia iki mūsų dienų išlikusi lietuvių maldaknygė. Josios tekstai vertinami paties Bretkūno vertimais, nekeičiant originalo sandaros. Pratarė Michelini aptaria *Kolletų* rinkinio tekstus bei jų

šaltinius, parengimo ypatybes.

Susipažįstant su pirmosios maldaknygės maldomis, prieš akis iškyla man gerai žinomos maldaknygės, apie kurias čia pasakojau anksčiau. Matyti kalbos pakitimai, pakitimai ir liturginių požurių. Išsami analizė — tai jau būtų atskiro, detalaus lyginamojo tyrimo turinys. Tačiau man gili įspūdi palieka Bretkūno išspausdinta *Kolletų* rinkinio pabaigoje giesmė „Tewe musu (Malda Wieszcpaties musu)“, kurią mes daugiau žinome, kaip vieną svarbiausių šiandienos maldų. Melodija drauge su šiuo tekstu yra paimta iš 1540 m. leidinio. Nors jo kalba savo vystymosi raidoje pakito, tačiau literatūrinis turinys, pasižymintis minties gylumu, universalumu, nepakito. Ne vienas kompozitorius yra sukūręs kūrinių, remdamasis šios maldos mintimis ir jausmų turiniu. Pavyzdžiui, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis yra sukūręs fortepijoninį kūrinių, pavadintą „Tewe musu“, kurį atstato jo sesuo Jadvyga Čiurlionytė išleido Jono Petronio leidykla 1944 m. Kaune. Manytina, ir šiandien mūsų kompozitoriai atkreipęs dėmesį, išstudijuos, kokia gi buvo melodija drauge su tekstu „Tewe musu (Malda Wieszcpaties musu)“ pirmojoje lietuvių maldų knygoje ir sukurs dar ne vieną įsimenantią melodiją ar didesnę kompozicinę drobę maldos žodžiais.

Giesmės Duchaus

Leidinyje perspausdinama didelė Bretkūno knyga *Giesmės Duchaus*, kurioje yra 76 giesmės. Tuo pradžioje Mažvydo *Giesmų chriščioniskų* tradicija. Michelini detalai aptaria Bretkūno giesmyną, kuris lietuvių giesmynų raidoje užima svarbią vietą. Čia pažymima, kurių giesmių tekstai yra svarbiausi lietuvių kalbos istorijai, kurie jų ryškiai skiriasi nuo ankstesnio leidimo. Aptariami ir naujieji vertimai.

Bretkūno liturginėje knygoje

Giesmės Duchaus yra dvi giesmės su melodijomis. Reikėtų pabrėžti, kad giesmės „Tawe Diewa garbinam“ melodija yra didelės apimties ir be visų kitų savybių muzikologus bei kompozitorius turėtų sudominti to meto muzikinės minties vystymo ypatybės vieno kūrinių apimtyje. Michelini pateikia du šios giesmės melodijų šaltinių variantus, kurie leidžia paaiškinti supaprastintą Bretkūno varianto skirtumus nuo šaltinių.

Kancionalas

Kancionalas, šiame dideliame, per pusantro šimto puslapių, giesmyną, yra 17 liturgi-

nių giesmių. Visi tekstai perspausdinti iš Mažvydo *Giesmų chriščioniskų* (išskyrus Biblijos fragmentą). Žodžiai pateikti kartu su melodijomis iš Mažvydo *Giesmų chriščioniskų*, o kai kurios melodijos pateiktos ir iš kitų šaltinių. Apskritai Michelini perspausdintame Bretkūno *Kancionalas* pateikia visą spektrą melodijų šaltinių ir nesunku atsekti jų kilmę bei kitimo eigą. Ypač svarbus muzikologui ar kompozitoriui tampa net ir mažiausi pakitimai, atspindintys muzikinės minties raidos evoliucionavimo tėkmę. Niekad nevertėtų pamiršti, kad ir didžiuliai pakitimai, progresas ar regresas, prasideda nuo to vieno garso, nuo to vieno akordo ar takto dalelytės, kurie dažniausiai ir parodo didelių įvykių pradžią. Priminsime, kad melodikos lyginamojo tyrimo tikimybinis-statistinis būdu nustatytoji metroritminė lietuvių liaudies dainų silpniausias takto dalelytės sąvybė leido pateikti hipotezę, kad latvių liaudies daina „Vėjeli, pūsk“, kuri visuotinai pripažinta kaip aiškiai latviška daina, yra kilusi iš Lietuvos (apie tai rašyta *Drauge*, 2000.09.30). Tuo būdu, remiantis *Kancionalo* teksto ir melodijų turiniu ir jų šaltiniais, atsiveria galimybė pilniau atskleisti XVI amžiaus profesionaliosios melodikos mikroprocesus ir geriau suprasti profesionaliosios melodikos raidos ypatybes Lietuvoje.

Michelini manė tikslinga kartu su minėtomis trimis knygomis pateikti taisyklas 1589 metais Bretkūno išleista Mažvydo veikala *Paraphrasis*, o po 1589 m. aptartųjų čia lietuvių knygų fotokopijų būdu perspausdinti giesmyno pabaigoje esantį skirtingų rankraščių giesmių rinkinį. Michelini šį rinkinį aptaria tiek struktūriniu požuriu, tiek ir sudarymo laikotarpio atžvilgiu. Informacinio požurio vertingas leidinio priedas: pavyzdžiai iš vokiškų bei lotyniškų XVI amžiaus knygų, o pačioje pabaigoje pridėtas tekstų sąrašas pagal pirmąsias eilutes palengvina skaitytojų geriau orientuotis visoje knygoje.

Visų pirma Michelini parengtas leidinyje vertingas tuo, kad tai pirmasis visas 1589 metų Bretkūno, vieno lietuvių rašytojų pradininkų, išleistųjų liturginių knygų, tarp kurių yra ir pirmoji lietuviška maldaknygė, perspausdinimas. Bretkūno knygos perspausdintos fotografiniu būdu iš ypač reto, vienintelio išlikusio, Upsalos universiteto (Švedija) bibliotekoje saugomo, egzemplioriaus.

Leidinyje pateiktos liturginės knygos, tekstai ir melodijos leis plačiau pažvelgti į XVI amžiaus, o taip pat ankstyvesnio ir vėlyvesniojo periodo Lietuvos kultūros reiškinis, vykusius procesus, kalbos ir melodikos raidą.

Michelini knyga *Mažvydo raštai ir jų šaltiniai*, apie kurią buvo rašyta *Drauge* (2001.02.17) ir jo parengtieji

Bretkūno liturginių knygų tekstai bei jų šaltiniai turi didelę vertę pažintinė prasme, toli išeina iš tiriamojo objekto ribų. Šie darbai akivaizdžiai rodo, kad tiek kalbotyra, tiek literatūrologija, tiek muzikologija yra tampa susijusios, nes jas jungia bendras tyrimo objektas — vokalinis kūrinys, meno kūrinys. Tačiau Lietuvoje ženkliai muzikologinių, dailės, teatro tyrimų tyrimų dalis yra patekusi į niekieno zoną, kitaip tariant, šis tyrimo laukas dirvonuoja. Didieji pasaulio universitetai Vakarų Europoje tokius tyrimus ir studijas yra paėmę į savo globą. Pavyzdžiui, Parnos universiteto (Italija) Menų departamento tyrimų ir studijų areale yra ir dailė, ir muzika, ir teatro menas. Anksčiau ar vėliau, norime ar abejojame, vis tiek privalėsime turėti muzikologijos instituciją arba Menų departamentą ir Vilniaus universitetą. Tikrai šiandien dar neaišku, kas ir kada tai įgyvendins.

Minėtieji Michelini darbai mūsų mokslo darbų panoramoje ženklūs savo aktualumu, sakyčiau, jie tiesiog jausmingi, drauge — monumentalūs. Tačiau jiems parengti reikėjo ne tik igimtų gabumų, bet ir didelio pasirėmimo, plačių studijų, reikėjo daug ir planingai dirbti. Michelini studijavo Bolognijos (Bologna) universitete (klasikinė filologija), Vilniaus universitete (baltų kalbotyra), Hamburgo universitete (lyginamoji ir bendroji kalbotyra), dėstė Milano katalikų universitete, Potenzos universitete, šiuo metu dirba Parnos universitete. Jis gerai moka italų, lietuvių, vokiečių, prancūzų kalbas, moka anglų, lotynų, senovės graikų, sanskritų kalbas, gali perskaityti lenkiškai, latviškai, rusiškai, ispaniškai parašytus tekstus. Michelini parašė įvairių kalbotyros darbų, pastaruoju metu tirią senosius lietuvių kalbos paminklus. Tokio pobūdžio darbuose būtina ir teisinė nuojauta, juridinio akto supratimas norint nepažeisti autoriaus, rašiusio prieš keletą šimtmečių visiška kitokiose gyvenimo aplinkybėse negu dabar, teises. Atskiromis knygomis yra išleisti jo vertimai į italų kalbą: *Antano Baranausko Anykščių šilelis* (1990), *Sibiro lietuvių dainos* (1991). Gera Michelini lituanistinės veiklos talkininkė yra jo žmona, Vilniaus universiteto auklėtinė, Birutė Žindziūtė-Michelini, kuri, pasak profesoriaus, su sūnumi Emilio ir dukra Martina kalba lietuviškai, o vaikai su juo patį — itališkai. Visa tai, sakyčiau, — laimingas atsitiktinumas mūsųose.

Lietuva — tūkstantmečio slenkstyje. Parodos, konferencijos, knygos atspindi lietuvių tautos, valstybės raidą. Tarpautinės mokslinės konferencijos „Lietuvos krikščionijoms Vidurio Europos kontekste“ išvakarėse, Lietuvos dailės muziejuje vykusiose sutiktuose džiaugsmes Michelini parengtomis Bretkūno liturginėmis knygomis — išlikusiu ženklu lietuvių kultūros baruose. Ir dabar pasaulio audrų jūroje, po daugelio metų šios knygos atspindi išmintį, kiekvienam tampa kilnaus jausmo simboliu.

Dail. A. Žmuidzinavičiui — 125

Spalio 31 d. pažymime gar-
sų dailininko, Lietuvos gam-
tos, grožio dainiaus, žymaus
visuomenininko, Antano
Žmuidzinavičiaus 125-ąsias
gimimo metines.

Jo paveikslai persunkti gi-
lios kūrėjo meilės gimtajam
kraštui. Toji meilė jaudina
kiekvieną žiūrovą, sukeldama
ne vien estetinį pasigėrėjimą,
bet ir pasididžiavimą tėvynės,
didybę ir grožiu. Tautos apdai-
nuoto Nemuno pakraščiu vaiz-
dai, Baltijos pajūrio gintarinės
kopos, žemaitijos kalvos ir
Dzūkijos miškeliai, ramiai ty-
vuliuojantieji Aukštaitijos eže-
rai ir vienišos senos pušys
pakelėje, intymų gamtos
kampelių užuovėjos ir platus
rugių laukai, — visa tai
mėgstamiausi A. Žmuidzina-
vičiaus paveikslų siužetai.

A. Žmuidzinavičiaus talen-
tas, jo visuomeniškas charak-
teris nesiriboja vienu kuriuo
žanru ar dailės sritimi. Be
peizažo ir portreto, dailininkas
aktyviai pasireiškė taip
pat akvarelės bei grafikos sri-
tyje. Šalia studijinių piešinių
ir portretinių etudų, atliktų
anglimi, kreičia arba sangvin-
u, jis nutapė nemažą akvarelės,
iš kurių bene geriausiai
pavykęs kūrinys „Gavau laišką“
(1904 m.). 1912 m. dailininkas
ilustruoja A. Jaroševičiaus
albumą „Lietuvos
kryžiai“, liaudies pasakas, lie-
tuviškus elementorius ir kitas
knygas, jų užsklandoms ir vin-
jetams plačiai panaudodamas
stilizuotus lietuvių liaudies or-
namentų motyvus.

A. Žmuidzinavičiaus kūry-
bos poveikis nenustoją reikš-
mės ir dabar: ji yra ne tik pa-
vyzdys, kaip kuriamas realis-
tinis peizažas, bet ir turi dide-
lę visuomeninę-auklėjamąją
reikšmę, nes iš jos mūsų tau-
ta, jaunimas, mokosi pažinti,
mylėti mūsų tėvynę ir di-
džiūti josios gamtos nuosta-
bių grožiu — apie A. Žmuid-
zinavičių ir jo kūrybą rašė
dailininkas J. Mackonis.

Antanas Žmuidzinavičius
gimė 1876 m. spalio 31 d. vie-
name gražiausių Dzūkijos
kampelių — Seirijų mieste-
lyje. Jam būnant pusantro
metų, tėvai nusipirko ūkėlį ir
persikėlė gyventi į Miroslovo
valsčių. 1886 m. pradėjo lan-
kyti pradžios mokyklą Miros-
lave, o vėliau Pošnio ir Lau-
kintukuose. Baigęs pradžios
mokyklą, įstojo mokyti į Ve-
verių mokytojų seminariją,
kuriai baigė 1894 m. ir buvo
paskirtas mokytojauti Lenki-
joje, Lomžos gub., Zavadų
kaime. 1896 m. buvo perkeltas
į Vanievos bažnytkaimį Moz-
ruose.

Dar besimokydamas semi-
narijoje, A. Žmuidzinavičius
bando piešti ir tapyti akva-
relės dažais. Pirmieji jo teptu-
ko pasisekimai paskatina pro-
vincijos mokytoją dar atkak-
liau dirbti ir tobulintis dai-
lėje. Ilgas valandas jis pra-
leidžia vartodamas dailės
žurnalus, kuriuos provincijoje
sunku gauti, ir tam aukoja be-
veik visą kuklų mokytojo atly-
ginimą. Jis gilinasi į garsių
dailininkų tapybos techniką,
savoja tapti dailininku.

Po didelių pastangų A.
Žmuidzinavičiui pavyksta per-
sikelti į Varšuvą, kur, toliau
dirbdamas pedagoginį darbą,
gali laisvalaikį mokytis ži-
nomo lenkų istorinio žanro
tapytojo, realistinės krypties
dailininko V. Gersono priva-
čioje studijoje ir lankyti E.
A. Zolotariovo dailės mokyklą.
Čia jis susipažįsta su pagrū-
diniais tapybos ir piešimo
dėsniais, galutinai pasirenka
dailininko kelią ir pasiruošia
egzaminams piešimo mokytojo
licencijai gauti. Egzaminus
išlaiko Petrapilio Dailės aka-
demijoje.

Nors ir trumpai lankėsi Pet-
rapilyje, tačiau susipažino su
rusų žymiųjų peizažistų —
Levitano, Siškino, Kuindži,
Savrasovo ir kt. kūriniais, ku-
rie jaunajam dailininkui paliko
labai gilų įspūdį.

Dar besimokydamas Varšu-
voje, A. Žmuidzinavičius nuta-
po savo pirmuosius studijinio
pobūdžio portretus, natūris-
tus ir kt. aliejiniais da-
žais. 1901 m. jo darbai pirmą
kartą išstatomi Krivultio dai-
lės salone Varšuvoje. Šiuose
darbuose atsispindi jaunojo
dailininko realistinis požiūris
į meną ir pastangos teisingai
atvaizduoti gamtą bei tikrovę.

Baigęs kursą pas E. A. Zolo-
tariovą ir išlaikęs egzaminą
Petrapilio Dailės akademijoje,
gavo piešimo mokytojo vietą
Varšuvos gimnazijoje. Varšu-
voje jis susibūtiavo su čia
gyvenančiais lietuviais, kurie
buvo įsteigę Lietuvių labdaros
draugiją. Čia jis susitiko ir su-
sidraugavo su pradedančiais
lietuvių dailininkais: M. K.
Čiurlioniu, P. Rimša ir kt.
Siekdamas tolesnio mokslo ir
tobulėjimo, 1904 m. gruodžio
mėn. išvyksta į Paryžių.

Paryžiuje kurį laiką studi-
juoja Kolorosio ir Viti meno
akademijose, mokosi tapytojo
Angliado dirbtuvėje. A. Žmuid-
zinavičiui atvykus į Paryžių,
čia mokėsi apie 10 lietuvių
studentų, kurie buvo susibūrę
į „Lithuania“ draugiją. Jos pir-
mininke buvo išrinkta odonto-
logė M. Putvinskaitė, sekretori-
umi Sorbonos universiteto

studentas gamtininkas T. Iva-
nauskas, izdininkas amerikie-
tis dailininkas J. Kuodis, bib-
liotekos vedėja odontologė S.
Gimbutaitė, valdybos narėmis
Ž. ir K. Geršinskaitės. Draugi-
jos nariais buvo studentai S.
Oginskaitė ir trys skulptoriai:
A. Jucaitis, A. Vivulskis ir P.
Rimša. Ši draugija rūpinosi
kolektyvinėmis ekskursijomis,
muziejų bei parodų lankymu,
rengė paskaitas ir lietuvių
kalbos valandėles.

1905 m. revoliucija Rusijoje
turėjo teigiamą poveikį lietu-
vių tautos kultūriniam gyven-
imui, kurio neįstengė užslo-
pinti žiaurus carinės reakcijos
siautėjimas. Svetur gyvenan-
čių menininkų tarpe pribren-
do mintis grįžti į Lietuvą ir
kibti į meno darbą. Vilniaus
žiniose pasirodė A. Žmuidzi-
navičiaus ir kitų lietuvių
menininkų bei inteligentų
straipsniai, raginantys burtis
lietuvių dailininkus į vieną
organizaciją, rengti dailininkų
ir liaudies kūrinų parodas.
Šiai minčiai pritarė dauguma
lietuvių dailininkų, tačiau
buvo ir prieštarautojų, kurie
teigė, kad alkanais lietu-
viams dailininkams nėra rei-
kalo rodyti tėvynei pamotėi
savo skurdo kūrinius (J.A.
Herbaciauskas iš Krokuvos).

A. Žmuidzinavičius labai pa-
laiko šią idėją, siūlo nedel-
siant organizuoti lietuvių
dailės parodą, o patiems daili-
ninkams susiburti į draugiją.
Jis ragina užsienyje gyve-
nancius dailininkus sugrįžti į
Lietuvą. 1906 m. vasarą jis
pats atvyksta į Vilnių ir imasi
darbų pirmosios lietuvių dai-
lės parodos reikalui. Savo
straipsnyje „Pirmoji lietuvių
dailininkų artistiška paroda“
(Vilniaus žinios, 1906 m., Nr.
222) ragino susidomėti lietu-
vių liaudies dailę ir būsimoje
parodoje, šalia dailininkų dar-
bų, eksponuoti lietuvių liau-
dies audinius, juostas, medžio
raizinius ir skulptūras.

Netrukus buvo sudarytas
parodos rengimo komitetas,
kuriam pirmininkavo A.
Žmuidzinavičius, ir naujai An-
takalnyje pastatytame name
(dabar Lietuvos Mokslo aka-
demijos Istorijos katedra) pa-
rodai buvo skirti 6 erdvūs
kambariai. Po ilgų pasiruo-
šimo darbų paroda atidaryta
1907 m. sausio 9 d. Joje savo
darbus išstatė 23 dailininkai
(213 dailės darbų) ir 68 tauto-
dailininkai (235 liaudies dirbi-
niai). A. Žmuidzinavičius iš-
statė 35 paveikslus.

Paroda praėjo su didžiausiu
pasisekimu ir tai įgalino lietu-
vių dailininkus, dailės myle-
tojus bei mecenatus susiburti į

Dailininkas Antanas Žmuidzinavičius.

draugiją. Parodos komiteto
paruoštas „Lietuvių dailės
draugijos“ įstatus steigėjais
pasirašo A. Žmuidzinavičius,
M. K. Čiurlionis, P. Rimša ir
J. Vileišis. Įstatai Vilniaus
gubernatoriaus buvo įregistruoti
ir 1907 rugpjūčio 2 d.
įvyko pirmasis „Lietuvių dai-
lės draugijos“ visuotinis susi-
rinkimas, kurio metu A.
Žmuidzinavičius buvo iš-
rinktas pirmininku. Draugija
subūrė išsisklaidžiusius lietu-
vių menininkus į vieną kolek-
tyvą, populiario lietuvių dai-
lę, spausdino leidinius meno
klauksimais, albumus, rinko
lešas lietuvių kultūros na-
mams statyti, tačiau svarbiau-
sias draugijos tikslas buvo or-
ganizuoti lietuvių dailės pa-
rodas ne tik Lietuvoje, bet ir
už jos ribų.

Siekdamas toliau tęsti nu-
trauktas studijas ir norėda-
mas padėti „Lietuvių dailės
draugijai“ užsienyje, 1908 m.
sausio mėnesį jis perduoda
pirmininko pareigas vicepirm.
M. K. Čiurlioniui, išvyksta į
Paryžių. Tačiau neradęs nei
savo draugų, nei paliktų
daiktų, aplankęs Paryžiaus
muziejus, jis po poros savačių
išvyksta į Miuncheną, kur
kartu su dailininku P. Kalpo-
ku lankė dailininkų dirbtuves,
parodas ir tapė peizažus. Po 4
mėnesių darbo dalyvavo
Kunstvereine dailės parodoje.

Nuturėdamas leidimo ilgiau
gyventi Miunchene, leidosi į
keliones, aplankė Drezdeno,
Romos, Florencijos ir kt. mu-
ziejus. 1908 m. liepos mėnesį
iš Neapolio išplaukė į JAV pas
savo pusbrolių J. Židavičių. Čia
jis aktyviai įsijungė į vietos
lietuvių visuomeninį darbą,
skaitė paskaitas, kvietė stoti į
„Lietuvių dailės draugiją“ ir
rinko aukas Tautos namų sta-
tybai. Jo iniciatyva buvo suor-
ganizuoti kursai, kuriuose
vakarais po darbo visą rudenį
ir žiemą mokė apie 60 vietos
lietuvių skaityti, rašyti, istori-
jos, geografijos ir kt. Pavasarį
išvyko į Čikagą, kur lietuvių
teatrų scenoms darė uždan-
gas, portretus ir apipavidali-
nima.

Grįžęs į Lietuvą, jis užsiima
antros lietuvių dailės parodos
organizavimu. Tam reikalui
suauskiamas „Lietuvių dailės
draugijos“ narių susirinkimas,
kurio metu perrenkamas
draugijos pirmininku, drauge
su M. K. Čiurlioniu, P. Rimša,
išrenkamas draugijos Garbės
nariu.

1909 m. rugsėjo 10 d. A.
Žmuidzinavičius veda Pary-
žiaus laikų draugę Mariją

Putvinskaitę, Vlodo Putvins-
kio seserį.

1911 m. mirus M. K. Čiur-
lioniu, A. Žmuidzinavičius
važinėjo į Varšuvą, Druskinin-
kus ir kitur, surinkdamas per
200 darbų jo pomirtinei pa-
rodai. Tais pačiais metais padėjo
A. Jaroševičiui išleisti pieštų
kryžių albumą, vėliau Ham-
burge tobulinosi freskų ir sie-
ninių tapyboje, rinko medžia-
gą naujam lietuviškų raštų al-
bumui, rūpinosi M. K.
Čiurlionio darbų globa, orga-
nizavo pastovią jo kūrinių pa-
rodą.

Pirmasis Pasaulinis karas
A. Žmuidzinavičių užklumpa
kelionėje po tolimąją šiaurę,
kur jis piešė Ledinotojo van-
denyno pakrantių uolynus,
šiaurės pašvaistes, nykias
tundrų lygumas ir vietos žvejų
portretinius etudus. Gavęs
žinią apie karą, skuba į Lie-
tuvą ir organizuoja dailės ver-
tybių apsaugą.

1915 m. vokiečiams okupa-
vus Vilnių, ten buvo įsteigti
mokytojų kursai ir lietuvių
gimnazija, kurioje A. Žmuidzi-
navičius dėstė piešimą, dailę
rašti ir gimnastiką. Jis išsi-
kovojo kaizerinės valdžios lei-
dimą įsteigti rankdarbių dirbtu-
vę ir nuolatine jų paroda-
pardavimą.

1919 m. pradžioje bolševik-
ams užėmus Vilnių, „Lietu-
vos dailės draugijos“ vardu jis
kreipėsi į komisarų tarybos
pirmininką V. Mickevičių.
Kapsuką dėl meno turtų ap-
saugos. Buvo sudaryta Vaiz-
duojamosios dailės kolegija,
į kurią įėjo jis, P. Rimša, V. Du-
beneckis, B. Sruoga ir du ru-
sai komisarai. Ši kolegija rū-
pinosi dailės muziejais, turėjo
teisę imti visus tinkamus mu-
ziejams meno objektus, kurie
buvo telkiami Tiškevičių ir
Pacų rūmuose.

Pasitraukus bolševikams, A.
Žmuidzinavičius 1919 m. kovo
22 d. buvo vienas Laikinojo
Vilniaus lietuvių komiteto
steigėjų. Vėliau išvyko į Kau-
ną.

Kaune jis labai artimai ben-
drauja su Vl. Putvinskiu. Kar-
tu su eile ano meto intelek-
tualų: V. Putvinskiu, M. Šal-
ciumi, R. Skipičiu, A. Vienuo-
liu-Žukausku, F. Kirša, A. Kli-
mu, M. Žvirėnu, P. Šalciumi,
T. Ivanausku, B. Kodačiu, V.
Sidzikausku ir kitais kūrė,
plėtė ir organizavo Lietuvos
Šaulių sąjungą, 1929-1934 m.
buvo šios sąjungos centro val-
dybos pirmininkas.

Be šauliškos veiklos, jis la-
bai rūpinosi „Lietuvių dailės
draugija“, kurios veikla buvo

atgaivinta 1920 m. birželio 16
d. Išrinkta nauja valdyba, į
kurią įėjo ir A. Žmuidzina-
vičius. Buvo susirūpinta gra-
žinti iš Maskvos, karo pra-
džioje ten perkeltus, M. K.
Čiurlionio paveikslus bei kitas
meno vertybes, o taip pat im-
tasi rengti lietuvių meno
apžvalginę parodą, bet, kilus
nesutarimams, parodą ėmė
rengti A. Varno vadovaujama
„Lietuvių meno kūrėjų draugi-
ja“. Šioje apžvalginėje pa-
rodoje A. Žmuidzinavičius išsta-
tė 109 savo darbus ir buvo
gausiasias jos dalyvis.

1922 m. jis LSS centro val-
dybos siuntimu, išvyksta į
JAV rinkti aukas Lietuvos
šauliams. Pirmoji jo kūrinių
paroda buvo surengta tais
pačiais metais Vašingtone.
1923 m. jis buvo pakviestas
surengti lietuvišką skyrių
New Yorko tarptautinėje et-
nografijos parodoje. Nuvykęs į
Čikagą, jis su dr. A. Račkum
pasileido į kelionę po vaka-
rines JAV valstijas, pasiekė
net Meksiką. Grįžęs į Čikagą,
1924 m. surengė kelionėje nu-
taptų darbų parodą, kuri
vėliau buvo perkelta į New
Yorką.

1924 m. rudenį, po sėkmin-
gos kelionės, grįžo į Lietuvą,
1926 m. buvo pakviestas
dėstyti piešimą Kauno Meno
mokykloje. Surengęs kūrybi-
nės parodas Kaune ir Mari-
jampolėje, A. Žmuidzinavičius
imasi darbų atgaivinti „Lietu-
vių dailės draugijos“ veiklą.
1926 m. vasario 29 d. buvo
sušauktas draugijos visuotinis
susirinkimas ir išrinkta nauja
valdyba su pirmininku A.
Žmuidzinavičiumi. Po susirin-
kimo buvo surengta pavasario
dailininkų paroda ir įsteigtas
nuolatinis dailės salonas, kur
vyko parodos, paskaitos, veikė
skaitykla. Tačiau draugija nu-

stojė aktyvumo ir paskutinė
jos tautodailės paroda įvyko
1928 m. Tai suprantama, ka-
dangi A. Žmuidzinavičius ne-
mažai laiko skyrė Šaulių
sąjungai ir 1929-1934 m. jis
buvo jos centro valdybos pir-
mininku, o jo geriausias pa-
galininkas draugijoje, M. K.
Čiurlionis, jau buvo miręs.

Visiškai draugijos veikla ap-
mirė 1935 m., kai buvo
įsteigta Lietuvos Dailininkų
sąjunga. Tai paskatino drau-
giją užsідaryti. Naujoji są-
junga A. Žmuidzinavičiaus
60-mečio proga M. K. Čiur-
lionio galerijoje organizavo ju-
biliejinę parodą, kuri 1937 m.
buvo perkelta į Klaipėdą, o
vėliau į Alytų.

Sovietinės okupacijos metais
jis tęsė kūrybinį darbą. Oku-
pantai nedrįso liesti dailininko,
nes jo vardas buvo
žinomas jau visame pasaulyje,
nors jis buvo aktyvus Šaulių

sąjungos Kauno miesto tary-
bos narys, už ką žmonėms
grėsė persekiojimas, kalini-
mas, tremtis. 1946 m. jam
buvo suteiktas nusipelnusio
meno veikėjo vardas, 1947 m.
Sovietų Sąjungos Atestacinė
komisija prie Aukštųjų moks-
lų ministerijos suteikė jam
profesoriaus vardą, kelis kar-
tus buvo išrenkamas deputatu
į vietinės darbo žmonių tary-
bas ir LTSR Aukščiausiąją ta-
rą, 1954 m. jam suteikia-
mas liaudies dailininko
vardas, o po trejų metų ir liau-
dių dailininko Garbės vardas.

Savo gyvenime A. Žmuidzi-
navičius yra parašęs ir keletą
knygelių. Antano Žemaicio
slapyvardžiu 1921 m. išleido
apsakymėlių knygėlę *Lietuvos
keliais. Saulei nusileidus. Pa-
vakariu*, 1930 m. buvo išleista
jo eilėraščių knyga *Gyvenimo
takais*, 1931 m. išspausdinti
užrašai *Priešui ir Tėvynei*.
Prieš mirtį, 1961 m., jis išleido
prisiminimų knygą *Paletė ir
gyvenimas*.

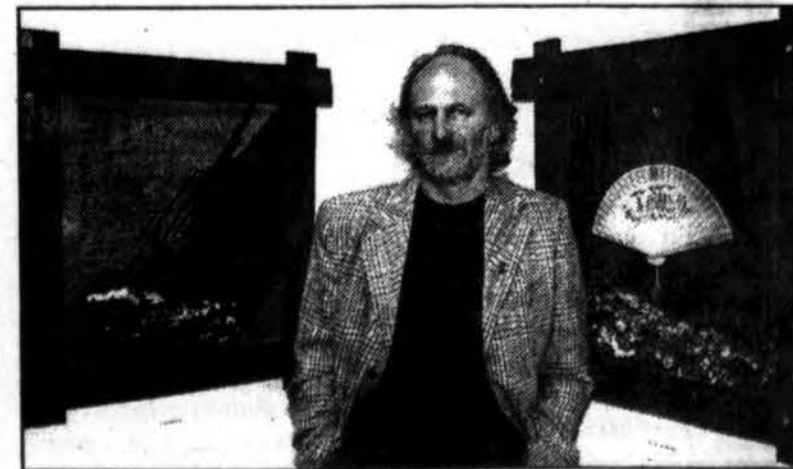
Radęs laisvo laiko nuo kū-
rybinio ir visuomeninio darbo,
A. Žmuidzinavičius jį skyrė
kolekcionavimui. Surinko ver-
tingą lietuvių dailės ir istori-
nės medžiagos rinkinį: geolo-
ginių bei archeologinių iškase-
nų, molinių švilpukų, lietu-
viškų juostų, priejuosčių, mez-
ginių, moters galvos apdarų,
medžio drožinių, muzikos in-
strumentų, spaudos leidinių,
nuotraukų ir kt. Dabar šis jo
palikimas garbingai ekspoz-
nuojamas įvairiose Lietuvos
muziejuose.

Dailininkas mirė 1966 m.
rugpjūčio 9 d. Per savo gyve-
nimą sukūrė per 3,000 pa-
veikslų, vaizduojančių Lietu-
vos gamtos grožį, lietuvių
liaudies meną ir tautinius as-
pektus. A. Žmuidzinavičius
mirė, tačiau jo kūrinių, meilė
Lietuvai, jos gamtai ir žmo-
nėms liks gyvi mums ir atei-
ties kartoms.

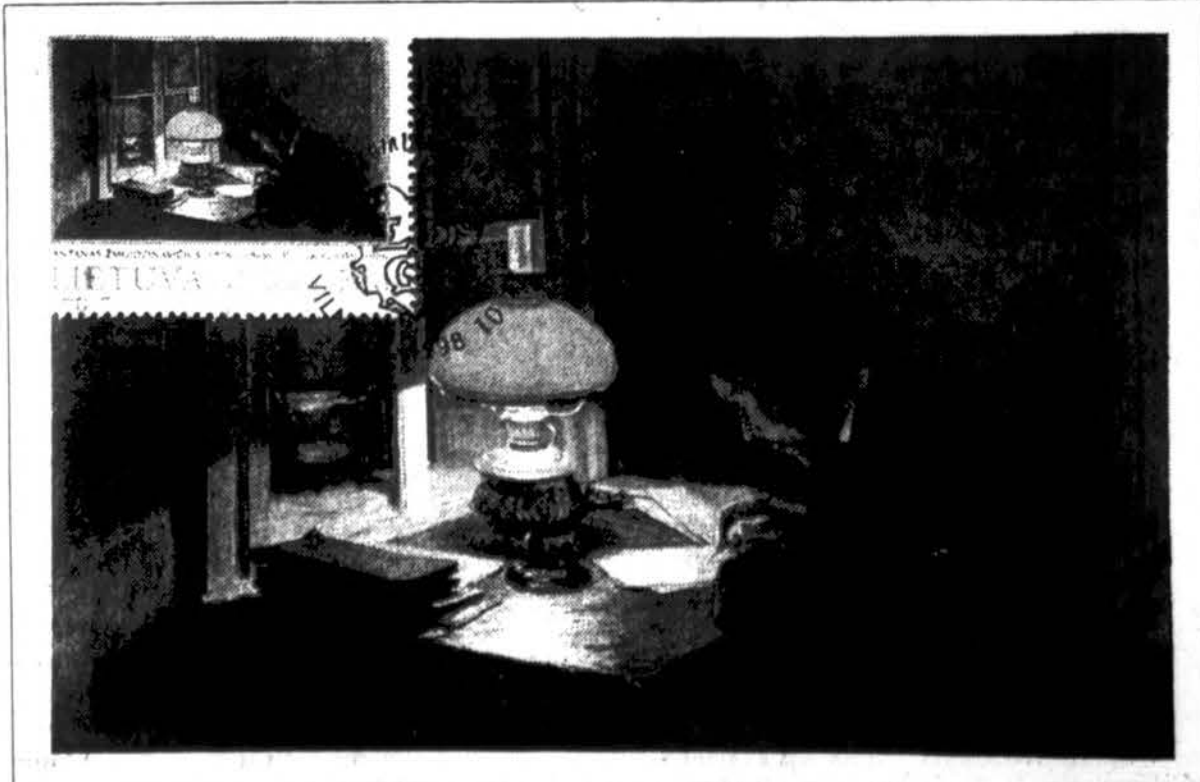
Stasys Ignatavičius

BUS PAVASARIS RUDENI

„Pavasaris rudenį“ — tokiu
pavadinimu literatūros vaka-
rą ruošia Lietuvos rašytojų
draugija lapkričio 4 d., 7 val.
vakare, Jaunimo centro ka-
vinėje, Čikagoje. Savo kūrybą
vakare skaitys: Nijolė Jan-
kutė, Eglė Juodvalkė, Daiva
Karuzaitė, Vainis Aleksa, Ire-
na Gelažienė, Laimutė Tor-
na, Ricardas Spitrys, Kor-
nelijus Jazbutis, Sigutė Lu-
kaskaitė, Audra Kubiliūtė,
Regina Oraitė, Teresė Pautie-
niūtė-Bogutienė, Vilija Vaka-
rytė. Lietuvių rašytojų drau-
gos pirm. Stasė Petersonienė
visus kviečia ir tikisi gausios
publikos.

Lietuvos Teatro, kino ir muzikos muziejus naują sezoną pradėjo
kino režisieriaus Algimanto Puipos jubiliejinę koliažą parodą
„Metamorfozės“. Šiuo metu A. Puipa padeda režisieriui Almantui
Grikevičiui kurti didelio formato dokumentinį filmą apie kino
režisieriaus ir scenariisto Vytauto Zalakevičiaus asmenybę ir
kūrybą, o ateityje turis planų pastatyti vaidybinį filmą „Žydiška
laimė?“ pagal Abraomo Karpanovičiaus apsakymus. Koliažuose
Puipos vaizduojamas pasaulis išsiskiria rudai auksiniu koloritu.
Be ankstesnių darbų, jubiliejinėje parodoje eksponuojamos ke-
lionės po Pietų Kiniją. Šių koliažų dalį sudaro hieroglifai, tačiau
autoriui rūpinti ne tiek jų prasmė, kiek savaiminis šio rašto
ženklas. Paroda Teatro, kino ir muzikos muziejuje veikė iki
rugsėjo 22 d.
Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka.

Dail. Antano Žmuidzinavičiaus paveikslas „Per klaurą naktį“ yra vienas iš dviejų, saugomų Lietu-
vos Dailės muziejuje, kurie bus atvaizduoti naujuose Lietuvos pašto ženkuose. Nuotr. Eltos.

Lietuvos Vyčių choro šventė

Lietuvos vyčiai — viena seniausių lietuvių organizacijų Šiaurės Amerikoje. Tai darbo, ne žodžių ir posėdžių, organizacija. Kur tik svarbus lietuviškas reikalas, kur reikia atkreipti Amerikos valdžios dėmesį, vyčiai užverčia telegramomis, prašymais, telefoniniais skambučiais valdiškas įstaigas. Jie čia gimę, Amerikos piliečiai, žino savo teises ir, JAV konstitucijos ribose, ieško galimybių padėti savo kilmės kraštui — Lietuvai.

Be politinės, lietuviškos visuomeninės veiklos didelį vaidmenį turi Vyčių choras, šimet švenčias 85 metų sukaktį. Choras įsteigtas 1916 metais Leonardo Šimučio, vyresniojo, buvusio *Draugo* redaktoriaus. Choru yra vadovavę įvairūs muzikai: Aleksandras Aleksis, Antanas Pocius, Juozas Sauris, Stasys Rakauskas, dr. Leonardas Šimutis, Jr.

Ilgą laiką choro veikla buvo sustojusi. Ir štai — 1961 m. energingoji choristė Estelle Rogers pakviečia muziką

Faustą Strolia vadovauti Vyčių chorui. Ji pati choro pirmininkė išbuvo devynerius metus. 1949-1951 m. politiniai pabėgėliai, atvykę į JAV iš stovyklų Vokietijoje, į vyčių eiles nelabai jungėsi, bet tos kartos lietuvių apsnūdima vyčių atžvilgiu šimteriopai atleido muziką kompozitorius Faustas Strolia. Su „strolišku“ idealizmu jis 40 metų dirigavo Vyčių chorui. Jei chorui 85 metai, tai kone pusė to laiko — 40 metų — vadovu buvo Faustas Strolia — mylimas, savas, broliškas.

2001 m. spalio 7 d. iškilmės įvyko seselių kazimierietų kongregacijos motiniškojo namo auditorijoje, Čikagoje. Praseda oficialioji dalis ir koncertas. Vyčių centro valdybos pirmininkas Robert Martin, Jr. pasveikina gausų vyčių ir svečių būrį ir paduoda dirigento lazdelę dirigentui Faustui Stroliai. Nuskamba Amerikos ir Lietuvos himnai. Diriguoja Faustas Strolia. Po himnų dirigento lazdelę jis perduoda naujai Vyčių choro dirigentei Almai Preisaitienei. Ji neseniai atvykusi iš Lietuvos.

Ten baigusi Gruodžio muzikos konservatoriją. Naujosios dirigentės vadovaujamas, choras atliko šias dainas, akomponuojant Manigirdui Motekaičiui: „Už Raseinių, ant Dubysos“, ždž. Maironio, muz. Juozo Naujalo; „Du broliukai kunigai“, liaudies daina, harm. Stasio Šimkaus, „Vien sapnas širdy“, ždž. Oscar Hammerstein, (liet. vertimas F. Strolis, muz. Richard Rodgers) „Ašarėlė“ ždž. Tauros Zaranikaitės, muz. Fausto Strolis, solo gitara pritaria Povilas Strolia. „Pavasaris“, ždž. Maironio, muz. Fausto Strolis, „Viešpaties lėlija“, ždž. ir muz. Gintarės Jautakaitės. „God Bless America“, ždž. ir muz. Irving Berlin, „Laimink Ameriką“ (liet. vertimas F. Strolis).

Klausai šio koncerto ir stebėsi — silpnokai daugumas vyčių lietuviškai (jų tarpe 3-4 kartos lietuvių), bet girdi puikią žodžių tartį, gylį įsijautimą į lietuvišką žodį. Džiaugies ir ploji, ploji... Malonu, kad chore yra ir neseniai atvykusių iš Lietuvos choristų.

Šiuo metu Vyčių choro pirmininkė yra seselė Joana Chainauškas, SSC.

Po koncerto pietūs ir visų gražus pabendraavimas, dėkojant šventės rengėjams, ypač rengėjoms.

Muzikas Faustas Strolia nepasitraukia iš Vyčių choro. Jis ir toliau žada talkininkauti, giedodamas, dainuodamas, o svarbiausia — dalindamas savo dvasinę šilumą.

Stasė Petersonienė

Ilgametis Lietuvos Vyčių choro vadovas muz. Faustas Strolia, atidavęs dirigento lazdelę Almai Preisaitienei.

Du Vyčių choro „šulai“ — pirmininkė Estelle Rogers ir dirigentas muz. Faustas Strolia.

S. ŠIMKAUS VARDŲ PREMIJA

Spalio 5-7 d. Klaipėdoje įvykusiame XIII tarptautiniame Stasio Šimkaus chorų konkurse specialią prizą už geriausią atliktą S. Šimkaus kūrinį „Nakties tylumoje“ (L. Geros žodžiais) pelnė choras „Daugava“ iš Latvijos miesto Daugpilis. Ši prizą įsteigė ir jau daugelį metų ji finansuoja kompozitoriaus S. Šimkaus sūnus Algis ir Neris Šimkai, gyvenantys JAV.

Didįjį „Gintaro“ prizą, kitaip tariant konkurso Grand Prix, laimėjo Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos merginų choras, vadovaujamas Zitės Kariniauskienės. Beje, šis kolektyvas jau yra pelnęs pirmąsias vietas vietos prestižiniuose Europos chorų konkursuose Italijoje ir Prancūzijoje.

A. Zaboras

Perspėjimas apie „bombą“

Remigijus Misiūnas

Viena išvykusių lietuvių, ilgus metus juos palaikiusių, buvo ta, kad jų knygos teks Lietuvos skaitytojams. Žinia, okupacijos metais tai pasisekdavo toli gražu ne kiekvienai knygai: surašyti, kaip viena ar kita pateko į Lietuvą ir koks jų likimas, reikėtų ne vienos jaučios odos. Daug reikėtų pasakoti ir apie jų skaitytojus bei apie šių knygų įtaką tiek jiems, tiek, pavyzdžiui, grožinės literatūros raidai Lietuvoje.

Kaip ten bebūtų, bet nuo pat Lietuvos okupacijos pradžios vienas atidžiausių išvykusių knygų skaitytojų buvo įvairių sovietinių organizacijų vadovai, įskaitant ir patį ilgą

metų Lietuvos kompartijos vadovą Antaną Snieckų. Tiesa, jam, kaip užimtam žmogui, laiko skaitymui likdavo nedaug, o dar kebliau būdavo, jei knyga pasirodydavo nelietuviškai (apie kokių nors kitų Snieckaus kalbų, be rusų, mokėjimą neteko patirti). Tokiu atveju tekdavo šauktis kitų pagalbos, nes, lyg tyčia, išvyčiai su savo „kenksmingomis“ knygomis vis stengdavosi pasiekti kitatautį skaitytoją.

Viena tokia „ideologinė bomba“ tapo grupės autorių — A. Geručio, J. Puzino, J. Jakšto, A. M. Budrecko ir S. Lozoraičio bei įžangą parašiusio Kalifornijos universiteto profesoriaus Raphael Sealey — 7 deš. parengta ir S. Zbarsko leidyklos „Manyland Books“ išleista knyga *Lithuania 700 years*.

Šiuo atveju, kad pateikti informaciją apie knygą A. Snieckui, buvo pasitelktos rimtos diplomatinės — „ekspertinės“ pajėgos. „LTSR Užsienio reikalų ministerijos“, kurios vienu didžiausių uždavinių buvo išvykusių literatūros skaitymas, pirmasis sekretorius Alfonsas Zdanavičius atliko smulkia knygų turinio analizę, o sovietų ambasados Vašingtone II sekretorius F. Juškys — išsamiai jos pasirodymo apžvalgą, kur tikri faktai buvo maišyti su išgalvotais ir nuspaininami to meto ideologinėmis klišėmis. F. Juškio teigimu, knyga buvo skirta besidomintiems Rytų Europos, iš dalies — ir Lietuvos, istorija, pirmiausia orientuojantis į

JAV gimusios jaunosios kartos lietuvių. Jis atskė ir knygos ištakas, girdi, idėja kilo 6 deš., kai „reakcinių“ emigrantų vadovai, nusižiūrėję į savo valstybės 1000-tį šventusius lenkus, emė sudarinėti planus paminėti Lietuvos valstybingumo 700 metų sukaktį.

Knygos leidimo finansiniais klausimais rūpinosi „Lietuvos nepriklausomybės fondas“, kurio pirmininku buvo „labai reakcinga žurnaliste“ Emilija Čekienė (Čekys). Toks „ekspertų“ nuospėdis neturėtų kelti nuostabos, atmenant, kad, kol knyga pateko į jų rankas, buvo išleista dviem tiražais — 1,500 ir 1,000 egzempliorių, o vien pirmojo išleidimo kainavo 12,000 dol. Pinigai buvo surinkti specialios propagandinės kampanijos metu. Atseit, pagrindinė šios kampanijos demagogiška mintis buvo, jog okupantai stengiasi ištrinti iš lietuvių tautos atminties jos praeitį ir ypač nepriklausomybės metų atminimą, tad laisvame pasaulyje gyvenančių lietuvių uždavinys išleisti knygą, kuri turi parodyti, kad jie daro tai, už ką okupantai persekioja patriotus, ir priminti pasauliui Lietuvą bei jos laisvės bylą. Šie tikslai labiausiai įtakoją du knygos skyrius — „Lietuvių pasipriešinimas 1940-1952 m.“ bei „Išvadavimo pastangos iš užsienio“ ir faktiškai sudarė jų turinį. Beje, šioms skyriams daugiausia dėmesio skyrė ir A. Zdanavičius, kruopščiai suregistruodamas kiekvieną juose rastą neatitikimą sovietinei istoriografijai. Kitiems skyriams — „Lietuvos tautos kilmė“, „Lietuva iki I pasaulinio karo“, „Nepriklausoma Lietuva“ ir „Lietuvos išlaisvinimo perspektyvos“ — teko mažesnis dėmesys.

„Ekspertams“ knyga pasivaideno esanti didelio medžio atšaka. Jie tvirtino, kad knyga verta „atitinkamų organizacijų ir įstaigų dėmesio“, nes rodė lietuvių „reakcinių“ veiklos kryptį, kuri būdinga ir kitų sovietų okupuotų kraštų išvyčiams — ukrainiečiams, latviams, estams. Maža to, knyga jiems dar padėjo įsivaizduoti, kaip šių tautų išvyčius savo politiniams ir ideologiniams tikslams stengėsi „panaudoti“ JAV valdantieji sluoksniai. Be to, knygoje buvo pakankamai vertingos medžiagos apie „lietuvių reakcines organizacijas“ toms pačioms „atitinkamoms organizacijoms“.

Nukelta į 4 psl.

Žymiausiose Vakarų valstybių scenose išgarsėjęs lietuvių operos solistei Violetai Urmanavičiūtei-Urmanai spalio 23 Vilniaus Rotušėje įteiktas kasmetinis Lietuvos operos bičiulių prizas — skulptoriaus Gedimino Jokūbonio sukurta „Kipro“ statulėlė ir diplomai. Paprastai šiuos apdovanojimus laureatams teikdavo monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, dalyvavęs visose „Kipro“ teikimo ceremonijose. Monsinjurui iškeliavus į amžinybę, statulėlę ir diplomą Violeta Urmanavičiūtė priėmė iš operos solisto Vladimiro Prudnikovo rankų.

V. Gulevičiaus (Elta) nuotr.

Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos merginų choras, vadovaujamas Zitės Kariniauskienės.

Spalio 31 d. Vilniaus rotušės menėje Vilniaus miesto Garbės piliečio regalias buvo įteiktos pasaulinio garso dirigentui, violončelistui, pianistui, žmogaus teisių gynėjui Mstislavui Rostropovičiui (viduryje su gelėmis). Auksu dengta Vilniaus miesto Garbės piliečio medali ir liudijimą įteikė mero pavaduotojas Algimantas Vakarinas, kartu pasveikindamas maestro Rostropovičių ir primindamas iškilnių dalyviams šio iškilus muziko nuopelnus pasauliui bei Lietuvai.

Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka.

Vilniaus paveikslų galerijoje spalio 28 d. surengtas Valstybinio Vilniaus kvarteto įrašytų kompaktinių plokštelių pristatymas ir koncertas. Be kvarteto narių — Augustino Vasiliausko, Artūro Šilalės, Audronės Vainiūnaitės, Girdučio Jakačio, pristatyme dalyvavo pianistai Sonata ir Rokas Zubovai.

Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka.

Leidiniai

Laiko tėkmę nugalincios dainos

Tegul tik neužsistūtiną skaitytojai, jog šia recenzija pradėdama žymiausio XX amžiaus poeto T. S. Eliot poemos „Keturi kvartetai“ pradžia:

*Time present and time
Are both perhaps present
in time future,
And time future contained
in time past.*

Neversiu į lietuvių kalbą: mes dažnas gerai mokame angliskai. Be to, Eliot vartoja paprasčiausias esmines sąvokas.

Manau, šioji citata kažkaip giminiuojasi ir su Los Angeles Vyrų kvarteto naujos kompaktinės plokštelės pobūdžiu. Praeitį siejasi su dabartimi. O kai kas plokštelėje išvers ir ateityje. Na ir patys „dainuojantys inžinieriai“ — bosas Rimtautas Dabys, baritonas Antanas Polikaitis, pirmasis tenoras Emilis Jarašius ir antrasis tenoras Bronius Seliukas — sudaro mitologinį skaitinį, savo prasme atėjusį iš priešsokratiškų laikų, kai buvo manoma, jog pasaulis yra sudarytas iš keturių elementų: oro, ugnies, žemės ir vandens.

Tiek to. Atleiskite už filosofavimą. Tu keturių Los Angeles vyrų (su peteliškėmis po kaklais) dainuojamą elementarų repertuarą žinau skersiai išilgai. Mano senamadiškam, kaunietiškam sentimentaliam skoniui jis tikte tinka. Ir dabar mielai išklaušiau viską, nuo pirmos Broniaus Budriūno „Tėviškes“ iki Aloyzo Jurgučio aranžuotos liaudies dainos „Polkos“. Atseit, pradžia lyriškai sugraudino, o pabaiga pralinksmino. Po to klausiausi nuo pabaigos iki subtilios pradžios.

Jautrumo čia nestinga. Kad ir tas A. Kačanauskas, A. Jurgučio aranžuotas sminganciai melodingas „Kampelis“. Ar tremtinio erdvios savigailos kupinas R. Babicko aranžuotas „Aras“. Arba jau naujoviškesnis, visad klausytojų mėgstamas A. Brazinsko — V. Bložės „Kur gimta padangė“. Tolygiai melodingai dvelkia ir A. Jurgučio aranžuoti romantiški „Gvazdikai“.

Grakštaus ritmingo roman-savimo itin gausu su lotyniškais akcentais gyvuojančiuose A. Mrozinsko „Rožių tango“, V. Nakausko „Mano mažyte“,

A. Bielskaus aranž. „Aguonoje“ ar G. Gudauskienės „Gyvenimas pagunda“.

Plokštelėje skamba ir eile ryztingų patriotinių dainų: „Grazinkite laisvę“, „Gaudžia trimitai“, „Jureivių maršas“. Dainuojama kariūniškai — iš peties. Pakilia dvasia klausausi R. Apeikytės dramatišką „Tikiu“ ir jau smagią A. Gustaičio samojui R. Apeikytės sukurta „Kai du stos, visados“. Čia vyrams proga parodyti ir savo linksmą pusę. Ji atsiveria ir E. Emilio Jarašio supintoje, A. Jurgučio aranž. „Lineli, lineli“ ar Br. Budriūno „Vakaruskose“.

Akompaniatoriai: Raimonda Apeikytė ir Aloyzas Jurgutis. Garsą režisavo: Paulius Jasiūnas ir Darius Polikaitis. Dainininkas — Gediminas Lasinskas. Fotografas — Algimantas Ziziūnas. Pagamino Vilniaus plokštelių studija, 2001. Visa apdaila — skoninga. Nereikia būti matematiku, kad išvardintų 25 dainų sąrašą nepastebėtum trunkančio atstumo įrašo. O tai yra kadaise „time past“, tautinėmis progomis dainuota, Br. Budriūno B. Brazdionio žodžiams sukomponuota, pakili „Šiaurės pašvais“. Nepasakysiu, kad jos atlikimas plokštelėje suksmabai įtaigiai. Gal jai bus lemta, kitaip sudainavus, suplazdėti ateityje „in time future“. Kažkada nuosirdus patriotizmas kažkaip organiškai susilydavo poeto ir kompozitoriaus kuryboje.

Pranas Višvydas

TĖVAS RAIMUNDAS APIE VATIKANĄ II

Tėvas Raimundas, OFM, išleido knygą pavadintą *Vatican II*, kur jis aprašo ankstyvus šešiasdešimtuosius metus, kai įvyko dideli pasikeitimai katalikų Bažnyčioje. Knyga išleista „Vantage Press“ New Yorke. Reikia sumokėti tai leidyklai pinigų iš anksto už knygos išleidimą. Tokios leidyklos vadinamos „puikybės įstaigomis“. Tačiau „Vantage Press“ yra išleidusi veikalus, kurie vėliau tapo labai svarbiais visiems laikams. Praeitį lietuvių yra pasinaudoję šios leidyklos paslaugomis jau keli kartus.

Saulius Šimoliūnas

Vilniaus Mokytojų namuose spalio 19 d. buvo pristatyta prozininko Raimondo Kašausko nauja apysakų knyga *Devynios senų ir naujų laikų istorijos*. Iš kairės rašytojai: Danielius Mušinskas, Raimondas Kašauskas ir Algirdas Pocius.

Justinas Pikūnas — lietuviškasis Rorschach

Justinas Pikūnas, *Pikūno grafoskopinės skalės (PGS) vadovas*. Antrasis papildytas leidimas. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, Kaunas, 2001. Minkštais viršeliais, 58 psl. Sutartinė kaina.

Knygos metrikijoje skaitome, kad ši knyga supažindina skaitytoją su autoriaus sukurta projekcinė metodika — *Pikūno grafoskopinė skalė*, kuri užsienio psichologai daug metų naudoja diagnostikai. PGS vadovas ypač pravertis psichologams, dirbantiems gydymo įstaigose, mokyklose, psichiatrijos, taip pat studentams, studijuojantiems psichologiją, pedagogiką ar mediciną.

Vadovo Pratarinėje rašoma, kad Justinas Pikūnas šį metodą brandino ir nuolat tobulino. Pirmą kartą išleista anglų kalba toji skalė sulaukė nemaža pakartotinių leidimų (1956, 1961, 1963, 1969, 1976, 1978, 1982 metais). Amerikoje juo naudojasi nemaža psichologų, atlikusių mokslines studijas bei tyrinėjimus, kurie buvo paskelbti mokslinėje spaudoje.

Pirmoji *Pikūno grafoskopinės skalės (PGS) vadovo* laida lietuvių kalba pasirodė 1996 metais Kaune. Ją iš anglų kalbos vertė Aistė Diržytė, buvusi prof. Justino Pikūno studentė Vytauto Didžiojo universitete (*Draugas*, 1997.02.18). Dabar pateikiama pataisyta ir papildyta antroji šios knygos laida. Joje rasime specia-

liaus kodus, kurie padės atskleisti kai kuriuos asmenybės požymius. Tai savo ruožtu padės nustatyti tikslesnę diagnozę. Pridėtas naujas skyrelis, kalbantis apie piešimo erdvės sąveiką su nuosprendžiais ir turiniu. Priede pateikti vaiko, paauglio ir suaugusio asmens tyrimo charakteristikos protokolai.

1996 metais, kai buvo išleista pirmoji *Pikūno grafoskopinės skalės (PGS) vadovo* laida lietuvių kalba, Amerikoje buvo minimas klinikinės psichologijos šimtmetis. Antroji šios knygos, leidžiamos lietuvių kalba, laida vėl visai netikėtai sutampa su kita suaktimi — aštuoniasdešimt metų nuo Herman Rorschach parašytos *Psichodiagnostikos* išleidimo Šveicarijoje 1921 metais. Šiuos ir kitus leidinius galima laikyti Freud, Jung ir kitų žymių mokslininkų sukurto psichanalizės brandžiais vaisiais. Tos teorijos sukūrė tinkamas prielaidas panaudoti

mažai apibrėžtus ženklus, siekiant pažvelgti į asmenybės vidinę struktūrą, jo pasąmonės gelmes. Šia prasme Rorschach rašalo dėmės ir Pikūno percepcinių ženklų kompleksai yra giminingi. Susipažinus su vienu jų, reikia surasti ir kitą. Galima tiesiog tvirtinti, kad Pikūnas — tai mūsų lietuviškasis Rorschach.

Prof. dr. Justinas Pikūnas studijavo Vytauto Didžiojo (1941-1943), Miunchen (1945-1949) universitetuose, gilinodamasis Paryžiaus (1949-1950) universitete. Anglų kalba jis yra parašęs keliolika knygų, tarp jų labai populiarią *Human Development: an Emergent Science*. Lietuvių kalba yra išleistos *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*, *Meilės psichologija* ir *Rorschach metodikos asmenybei tirti: integruotoji sistema*.

Dr. Justinas Pikūnas yra Detroit universiteto profesorius emeritas, o nuo 1992 metų Vytauto Didžiojo universiteto vizituojantis psichologijos profesorius.

Romualdas Kiaučūnas

Perspėjimas apie „bombą“

Atkelta iš 3 psl.

Ko gero, faktas, kad knyga „Šu gero reklama“ buvo pristatyta pagrindiniuose lietuvių telkiniuose, buvo smulkmena, palyginus su tuo, kad knyga buvo įteikta tuometiniam JAV prezidentui Richard Nixon, viceprezidentui Agnew, valstybės sekretoriui, eilei valstybės departamentų Europos ir SSSR skyrių darbuotojams, daugeliui senatorių, kongreso narių, taip pat kai kurių kitų šalių politikams veikėjams. Dar, lyg tyčia, amerikiečių spaudoje pasirodė vien teigiamos recenzijos, iš jų vertingiausia vadinta recenzija žurnale *Foreign Affairs*. Joje, be kitko, buvo pasiūlyta knygą įsigyti bibliotekoms ir po to leidyklai gavo užsakymų iš daugiau kaip 300 bibliotekų. Knyga užsisakė ir stambūs knygynai, tarp jų — „Kroch's and Brentanos“ (Čikaga), „Baker and Taylor Co“ (New York), taip pat sulaukta užsakymų iš D. Britanijos, Australijos, Kanados, VFR, Prancūzijos, Italijos. Tai, kad knygos rengėjai sulaukė priekaištų tik redagavimo netikslumo atžvilgiu, ir rimčiau kritikuotas tebuvo S. Lozoraičio straipsnis, kuris faktiškai buvo ne mokslinis, o „eilinis laikraštinis straipsnis“, matyt, „ekspertus“ mažai teguodė.

Blogiausia, kad, pirmai lai-

dai sulaukus sėkmės, 1970 m. pasirodė antra, kainavusi 4,700 dol. Ji buvo taip gerai platinama, kad buvo galvojama ir apie trečią. Maža to, ketinta knyga išleisti ir lietuviškai, kad ja galėtų pasinaudoti lingvistai, studijuojantys lietuvių kalbą universitetuose, šeštadieninių mokyklų vyresniųjų klasių mokiniai ir visuomenė, pirmiausia — lietuviškai skaitantis jaunimas. Bet čia buvo tik pusė bėdos — „reakcionieriai“ galvojo apie mėginimus „permesiti“ knygą į sovietų Lietuvą ir turėti ją atsargoje, kaip priemonę „bandymui apdoroti“ sovietinius piliečius, atvykusius į JAV aplankyti gimines, taip pat turistus iš Lietuvos. Ko gero, tai buvo baisiau už siūlymus išleisti knygą ispanų, prancūzų, vokiečių ir galbūt arabų bei italų kalbomis.

Matyt, įdomiausias momentas šių „serlokų“ tyrime būtų jų atradimas, kad knyga, kaip patogia antisovietinės propagandos priemonė, domėjosi tam tikri JAV sluoksniai. Kaip pagrindinį įrodymą jie pateikė faktą, rastą viename iš 1970 m. *Dirvos* numerių, kur buvo perpasakota apie „Lietuvos nepriklausomybės fondo“ nuostabą faktą, kad atsirado lietuvis, antram knygos leidimui paaugokęs 1,500 dol., bet prašęs neskelti jo vardo.

LIETUVIŲ KOMPOZITORIŲ ŽINYNAS

Lietuvos Kompozitorių sąjungos muzikos fondo pirminkas prof. Vytautas Laurušas pranešė, kad enciklopedinis žinynas Pasaulio Lietuvių Kompozitorių jau yra parašytas ir planuojamas išleisti šiais metais. Leidinio apimtis siekia 800 puslapių, kuriuose sutalpinti 170 Lietuvos ir 50 išeivijos lietuvių kompozitorių su jų kūrybinėmis biografijomis ir nuotraukomis. Leidinyje pateikiama trumpas santraukos anglų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalba.

Ši stambų, aukštos poligrafines kokybes, leidinį parašė kompozitorių sąjungos narys, muzikologas ir humanitarinių mokslų daktaras, Boleslovas

Zubrickas, kuris 1999 metais parašė enciklopedinį žinyną *Pasaulio lietuvių chorvedžiai*. Kaip chorvedžiams 1999 m. taip ir šiais metais kompozitoriams, bus didelis, nesugriauzamas paminklas XIX a. pabaigos bei viso XX a. jau amžinybėn išėjusiems ar dabar gyvenantiems, tebekuriantiems vyresniesiems ir jaunesiems lietuvių kompozitoriams.

Enciklopedija platinama Lietuvoje, JAV, Kanadoje, Australijoje ir kitur. Pavieniai asmenys bei organizacijos prašomos šį leidinį finansškai paremti, pagal pateikiamą Lietuvos kompozitorių sąjungos Muzikos fondo sąskaitą Nr. 749001606 LTB sostinės skyriuje, banko kodas 60111.

S. Slizys

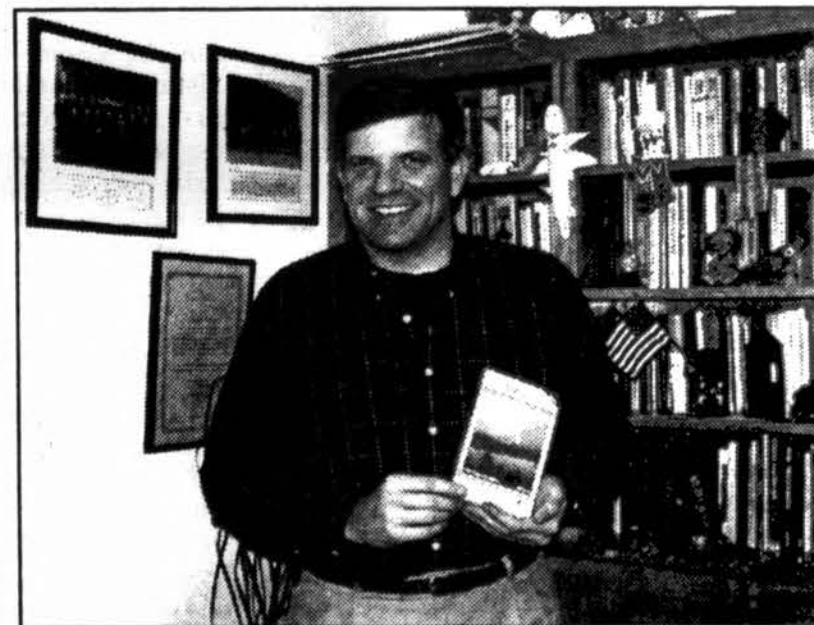
Lietuvos turizmo ambasadorius

Thomas Wilbur pavarde pirmą kartą išgirdome 1998 metais, kai pasirodė, jo inciatyva sukurta, apžvalginis video filmas apie Lietuvos sostinę — „Vilnius — naujosios Europos simbolis“. Šis filmas laimėjo prizą tarptautiniame filmų festivalyje, buvo išleistas ir atnaujinamas dar 1999 ir 2001 m. Nors originalas paruoštas anglų kalba (įkalbėjo pats Thomas Wilbur), bet išleista ir prancūziška jo versija.

Tai buvo tik pradžia, lydimą kitų, trumpesnių bei ilgesnių video filmų: „Ispūdziai“, „The Amber Getaway“, „Experience“ ir „Impressions“. Visi paruošti anglų kalba, skirti užsieniečiams susipažinti ne tik su Lietuvos, bet ir kitų dviejų Baltijos valstybių gamta, istorija, architektūra ir pan. „The Amber Gateway“ — 55 min. trukmės juosta — sukurta pagal JAV Prekybos departamento užsakymą, skir-

ta supažindinti investuotojus bei eksportuotojus su galimybėmis Baltijos šalyse.

Toliau pats naujasis filmas „Lithuania“ yra pritaikytas turizmui: matome Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Kėdainių ir kitų vietovių vaizdus; prieš akis suvinta Lietuvos ežerai, upės (ypač Nemunas), miškai, pajūris; supažindinama su „kitokio pobūdžio“ muziejais — bičių, arklių, raganų ir net Grato parku... Filmo pradžioje girdime Lietuvos istorijos apžvalgą, vėliau matome papročius, tradicijas, šventes; aidai muzika — nuo Čiurlionio iki tango (įsivaizduokime — Šabaniaus kas!) ir liaudies dainų. Įkalbėta angliskai, tad labai tinka angliskai kalbantiems arba besidomintiems kelionėmis į Lietuvą. Filmo trukmė — nei per ilgą, nei per trumpą — 30 minučių. Vaizduojant galima įsigyti ir *Draugo* knygynėlyje.

Thomas Wilbur su savo naujaisiu video filmu — „Kelionės“. Jono Kuprio nuotrauka

Mat, turėdami omenyje, jog JAV — „vieša“ šalis ir paaugęs nors „dolerį reakcionierius reišia nepasitenkinimą“, kad jo pavarde neminima, ekspertai drąsiai neabejojo, koks tai lietuvis ir badė pirštais ČŽV bei panašių institucijų pusėn...

Vis tik jie dar drąsinosi ir skubėjo raminti savo patroną, kad neverta perversinti dėl knygos sukeltą triukšmą, girdi, „reakcionieriai“ moka iš musės padaryti dramblių. Tačiau kartu pripažino, jog vis tik, būtų klaida ignoruoti knygą, nes ji buvo dalis vis plačiau vystomos išeivių kampanijos informuoti „pasaulį apie tarybinį kolonializmą“ (turėta omenyje tuo metu pradėta leisti šešių tomų lietuvištinę enciklopediją anglų kalba, baigiamą spaudai rengti knygą apie Lietuvos rusifikaciją, dokumentų rinkinį apie Lietuvos okupaciją ir lie-

tuvių genocidą). Atmindami tai, „ekspertai“ siūlė, kad atitinkamos „šalies“, pirmiausia sovietų Lietuvos ideologinės, organizacijos atkreipti dėmesį į „ši reiškinį ir imtis atitinkamų kontrapriemonių“.

Tokių „kontrapriemonių“ priemonių patirtį okupantai bei jų talkininkai iki tol jau buvo sukaupę nemažą ir, žinia, buvo „reaguota“ ir į šią, ir į kitas knygas, bet tai vėlgi ilga istorija. Šiuokart tenorėta priminti, tiksliau, remiantis Lietuvos archyvuose saugomais dokumentais, parodyti, kiek rūpestį Lietuvos komunistams sukeldavo net ir vienos, tiesą liudijantios, knygos pasirodymas.

Atitaisome. Spalio 6 d. išspausdintame R. Kiaučūno straipsnyje apie dr. J. Pikūno knygą parašyta, kad Justinas Pikūnas iki karo pabaigos gyveno Australijoje, o turi būti — Austrijoje.

Los Angeles Vyrų kvartetas. Iš kairės: Rimtautas Dabys, Antanas Polikaitis, Bronius Seliukas, dr. Emanuelis Jarašius.